

Bajor Tibor

Központ helyett periféria¹

Centre Instead of This is the Periphery

Összefoglalás

A vállalalkozási övezet lehet egy nemzetközi gazdasági központ vagy csak vegetáló határterület. A példa adott: Shannon Írországban. Minden közép-európai ország követi a példát, csak Magyarország nem. Mit tehetünk? Van még lehetőség változtatásra? A tanulmányban ezt kívánom elemezni.

Summary

Can an international economic center or just vegetating border area. The example given, Shannon in the Ireland. All Central European countries followed suit, not only in Hungary. What can we do? There is room for change? I want analyzed in this study.

MIÉRT INDOKOLT EGY VÁLLALKOZÁSI ÖVEZET LÉTREHOZÁSA MAGYARORSZÁG KELETI HATÁRÁNÁL?

A vállalalkozási övezet meghatározása

A területfejlesztési törvény a következőképpen definiálta a vállalalkozási övezet fogalmát: „A régió fejlődése érdekében létrehozott, a területén folytatott tevékenységhez sajátos pénzügyi kedvezmények igénybevételét biztosító, területileg lehatárolt termelési és szolgáltató terület.”² A vállalalkozási övezet a területfejlesztésnek olyan speciális

DR. BAJOR TIBOR, PhD, főiskolai tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Államtudományi és Közigazgatási Kar, IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola
(bajortibor@gmail.com).

eszköze, amelyet csak igen indokolt esetben vesznek igénybe az EU-tagországok is. Többnyire akkor, amikor más eszközökkel már nem lehet egy-egy térség problémáin segíteni. Ennek az eszköznek a lényege, hogy meghatározott időre gazdasági előnyöket biztosít az ország a betelepülő külföldi érdekeltségű-tulajdonú vállalkozások számára egy adott térségben, a vállalkozási övezet létrehozásával.

Miért indokolt ez a gazdasági eszköz Magyarország számára?

Országunk földrajzi kiterjedése és ipari-gazdasági helyzetünk alapján az egész országra hatással lenne egy jól működő övezet. Magyarországnak szüksége van arra a többmilliárdnyi euróra, amelyet a nemzetközi szállítások és raktározások során vámtételként beszedne. (Csak az európai uniós vámszabályok alkalmazásával többmilliárdos bevétel illetné meg az országot.) Magyarországnak szüksége van a nemzetközi kereskedelem-ből fakadó járulékos bevételekre, és szüksége van kereskedelmi és termelői beruházásokra, a nemzetközi tőkére. (Termelési integráció, bedolgozóipar, munkabér, egyetemi integrált képzés, a keleti hátrányos helyzetű térség nem vinné, hanem hozná a „pénzt” stb.) Ezért azonnal szükséges volna megkezdeni az orosz és távol-keleti ipari és raktár vámszabad területek kialakítását – az északkeleti határ térségében –, amelyekben annyi a magyar, hogy Magyarországon vannak, és magyar munkavállalókat alkalmaz.

Ha ezek a beruházások a nyugati határ mentén valósulnak meg, akkor ugyanúgy nem befolyásolják a magyar gazdaságot, mintha Szlovákiában vagy Ausztriában épülnének meg. Sőt Magyarország számára komoly gazdasági hátrányt okozna. Ahol az Európai Unió területén kiépül egy olyan vállalkozási övezet, melyben az orosz és távol-keleti vállalkozások dominálnak, ott lesz az EU és a tőle keletre lévő országok vállalatainak az Európai Unión belüli meghatározó központja. Az EU-s vállalatoknak és az orosz és távol-keleti vállalatoknak is csak addig kell elmenni. Brüsszel felől nézve, a találkozási ponttól keletre eső területek érdektelenek, ellentétben az orosz érdekekkel. A veszély fennáll. A bősi vízlépcső Közép-Európa legnagyobb multimodális logisztikai csomópontja, amelyre Magyarországnak nincs ráhatása. (A széles nyomtávú vasútvonal kiépítése Gönyűig gazdasági öngyilkosság.) Ha Magyarország nem tudja elérni, hogy ne épüljön meg a vízlépcsőig az orosz széles nyomtávú vasút, ha nem tudja elérni, hogy orosz és távol-keleti raktárbázisok épüljenek az ország keleti határai mentén, akkor Magyarország soha nem lesz Európa meghatározó logisztikai központja, csak egy, az Európai Unió periferiáján tengődő szegény kis ország. Kelet-Magyarország pedig a periféria periferiája.

AZ ELŐZMÉNYEK

Az, hogy az északkeleti határ térségében (Záhony) a közlekedés- és kereskedelem-földrajzi adottságokra, valamint az orosz és távol-keleti vállalkozásokra építve, valamilyen meghatározó nemzetközi jelentőségű gazdasági fejlesztési programot valósítsunk meg, nem új ötlet, de nem kell mindig mindent kitalálni, sok esetben elég, ha megvizsgáljuk a lehetséges példákat.

A 2. világháború előtt az írországi Shannon repülőtér volt a legfontosabb összekötő pont Amerika és Európa között. A repülőgépek az óceánt átrepülve vagy az átrepülés megkezdése előtt itt szálltak le üzemanyagért. Ehhez a forgalomhoz alakították ki a kiszolgáló kapacitást. A hosszú járatú repülőgépek megjelenésével a repülőtér elvesztette jelentőségét, ami a nagy munkanélküliséggel rendelkező Írországból nagy gondot jelentett. A kormány válaszlépése a kihívásra, hogy 1947-ben megalapította a szabad vállalkozási övezetet, majd 1959. január 28-i dátummal létrehozta az övezetet azóta is működtető szervezetet, a Shannon Free Airport Development Companyt, hogy a meglévő és kihasználatlan kapacitást innovatív megközelítéssel használja fel az ipar, a turizmus és a térség fejlesztésére. Az övezet 1960-tól – eredményei alapján – követendő minta Európában. Kialakult gazdasági pozícióját jól jellemzi az a tény, hogy 1965-től a teljes nemzeti iparcikkexport közel egyharmada Shannonon át hagyta el az országot.

A Shannon Free Zone maradt Írország legnagyobb, több ágazatra kiterjedő üzleti parkja a mai napig. A nemzetközi vállalatok továbbra is keresik Shannon előnyös befektetési lehetőségeit. Shannonban (és Záhonyban) tranzitszállításokra épülő – az ország gazdaságához képest – jelentős műszaki, emberi kapacitás vált feleslegessé.

A NEMZETKÖZI GYAKORLAT

A világ különböző földrészein három, egymástól jól megkülönböztethető gyakorlat alakult ki a vállalkozási övezetek működtetésére:

- a fejlődő országokban az ázsiai (kínai) típusú;
- amerikai (USA) típusú;
- európai (ír) típusú.

A fejlődő országokban kialakított, ázsiai (kínai) típusú különleges vállalkozási övezetek jellemzői

Az ázsiai típusú vállalkozási övezetek területe és működése az adott ország gazdasági-földrajzi környezetéből kiszakított – jogi, gazdasági, vámpolitikai szempontból külföldnek tekinthető –, elsősorban ipari termelőberuházás. A külső-belső infrastruktúrát a fogadó ország biztosítja, kedvezményes bérleti díjért. Minden egyes övezet egyedi szabályozás alá esik; ez azt jelenti, hogy működését (munkajog, adó, könyvelés, stb.) egyedi – csak az adott vállalkozási övezetre vonatkozó – jogszabályok határozzák meg. Területe fizikailag lehatárolt („vasfüggöny”). Az övezetekbe való be- és kijutás, valamint az övezetekbe való vállalkozás alapítása erősen korlátozott. Területfejlesztési hatását egyrészt a fogadó állam által kialakított infrastruktúra-hálózathoz való települési kapcsolatok, másrészt a foglalkoztatottak jövedelmi és kulturális életvitelében beállt változások jellemzik.

A kínai zónák fő jellemzői:

- A társasági adó szintje csak 15%;

- Területek és szolgáltatások kedvezményes áron állnak rendelkezésre;
- Alacsony munkaadói-munkavállalói járulékok;
- Nagyobb szabadság a munkaerő-menedzsment számára;
- Nulla vámszint azon behozott termékekre, melyek valamilyen exportnak képezik a részét;
- Egyszerűsített be- és kilépés a vállalkozások számára, könnyítések egyéb formalitásokban;
- Növekvő belépési lehetőség Kína – amúgy zárt – piacaira.³

A helyi önkormányzatok részvétele a különleges gazdasági övezetek létrehozásában és működtetésében vegyes képet mutat. A hely kijelölésében, valamint a beruházás kivitelezésében részt vesznek, a működtetésben már nem, vagy csak névlegesen. Az övezetek közlekedés szempontjából kiemelt helyzetben vannak. Az összes feltétel biztosított a tengeri kikötők eléréséhez, a légikikötő megközelítéséhez és a közúti közlekedés megvalósításához.⁴

Amerikai (USA) típusú különleges vállalkozási övezetek

Az amerikai típusú vállalkozási övezeteknek területfejlesztési szerepük nincs. Kifejezetten gazdasági céllal jöttek létre. (Az első övezetet New York belvárosában hozták létre.) A betelepülési lehetőségeket az állami jogszabályok mellett egyenrangú félként a helyi ipari kamara is meghatározza: hogy milyen késztermék előállítására szakosodott vállalkozás települhet be. (A piac versenysemlegességének biztosítása és ezzel együtt a felesleges konkurencia visszaszorítása a cél.) Kifejezetten gazdasági kedvezményeket (a végtermék teljes vámtétele egyenlő a beszerelt legkisebb vámértékű alkatrész vámértékével) biztosít termelési-ellátási hiányok pótlására.

Az övezetek mérete, eszközei és kijelölési módszerei államonként változnak, egységes céljuk azonban a foglalkoztatás növelése, a gazdaság revitalizációja.

Az amerikai állami övezetekben általánosságban öt kedvezménytípus fordul elő:⁵

- Adókedvezmények – a zónák 94%-a alkalmazza;
- Tőkefinanszírozás – 43%-ban jelenik meg;
- Szabályozási könnyítés – a zónák 94%-a alkalmazza;
- Gazdaságfejlesztő programok kidolgozása/végrehajtása;
- Infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztése – az övezetek 37%-a.

Az adókedvezmények fő típusai (zárójelben az állami programokban való előfordulási gyakoriságukkal):

- Forgalmiadó-jóváírás (51%);
- Állásteremtő és bérjováírás (51%);
- Munkáltatói jövedelemadó-jóváírás (49%);
- Eseti munkaerő alkalmazása utáni jóváírás (43%);
- Ingatlanadó-jóváírás (37%);
- Beruházásiadó-jóváírás (29%).⁶

Nemcsak ipari termelésre szakosodott különleges vállalkozási övezetek vannak az Egyesült Államokban, hanem kereskedelemre szakosodott övezetek is: a különböző

sorozatgyártásban készült fogyasztási termékek megrendelésen felüli mennyiségének raktározására és értékesítésére létrehozott különleges vállalalkozási övezetek. (A New Orleans-i különleges vállalalkozási övezet a karib-tengeri alkoholkereskedelem központja.)

Európai típusú különleges vállalalkozási övezetek

Az Európai Unióban nagyon sok, sikeresen működő vállalalkozási övezet van a fejlett országokban is. Az etalon a már említett, Írországban 1947-ben létesített Shannoni Szabad Gazdasági Övezet. „Az övezetet egy állami tőkével létrehozott, állami tulajdonú közhasznú társaság üzemelteti, amely a tevékenységével kapcsolatosan beszámolási kötelezettséggel tartozik az illetékes miniszter felé. A megalakuláshoz egyszeri támogatást kapott a szervezet, azóta nonprofit formában működve önfenntartó. Nagy hangsúlyt fektetnek a szükséges infrastruktúra kialakítására és fejlesztésére, valamint teljes körű ügyintézési szolgáltatást biztosítanak a vállalalkozásoknak. A fejlesztések finanszírozásánál a magántőkét is bevonják, PPP finanszírozási technika keretében. A vámszabad terület működtetésében a vámhatóság és a működtető szervezet együttműködik, ily módon ötvöződnék a vámszabad terület és a fejlesztési övezet előnyei. Az EU diktálta jogszabályváltozások nyomán megszűnt a társaságiadó-kedvezmény, azonban a vámszabad terület adta lehetőségek és a fejlesztési támogatások fennmaradnak, amelyeket a fejlett infrastruktúra, képzett munkaerő és ügyintézési szolgáltatások nyújtotta előnyök egészítenek ki.”⁷

A vállalalkozási övezet Franciaországban országosan bevett területfejlesztési eljárás, nemcsak a hátrányos térségeken, hanem a gazdaságilag kiemelkedően fejlett francia–belga határ térségében is (Lille).

Az angol különleges vállalalkozási övezetekben felhasznált eszközökből következik, hogy ez a típusú övezet az állásteremtés mellett az ingatlanfejlesztést tekinti fő feladatának. Elsődlegesen új gazdasági aktivitás indukálása a cél.

A többi európai országban kimondottan területfejlesztési feladattal hozták létre ezeket az övezeteket. Amikor egy elmaradott térség nem sorolható be egyéb, az EU által támogatott területfejlesztési program keretébe, és a hagyományos támogatási formák nem vezetnek eredményre, akkor kezdeményezik az övezetfejlesztési programot.

A kelet- és közép-európai országok is sikeresen alkalmazzák a különleges vállalalkozási övezeti programokat (kivéve Magyarország). Különösen bevált ez a terület- és gazdaságfejlesztési modell Lengyelországban, Szlovákiában, Ukrajnában és Fehéroroszországban. A csapi különleges vállalalkozási övezetet később kezdték el tervezni és kivitelezni, mint a záhonyit, de napjainkban is eredményesen működik. Néhány különleges vállalalkozási övezet határokon átnyúló együttműködést alakított ki, többek között a szállításlógisztikai együttműködést (pl. ukrán–szlovák–lengyel együttműködés). A megállapodásnak köszönhetően Magyarországot kizárták az együttműködés rendszeréből.

VÁLLALKOZÁSI ÖVEZET LÉTREHOZÁSÁNAK KÍSÉRLETEI
MAGYARORSZÁGON, ZÁHONYRA ÉPÍTVE

Az első kísérlet

Szabolcs-Szatmár megye fejlesztésére 1965. augusztus 31-én született határozat. A területfejlesztés politikai irányelveiről szóló 1006/1971. kormányhatározat elfogadását követően, az ÉVM Területrendezési és Fejlesztési Főosztálya 1975. február 3-i 361/P. sz. ügyiratában a VÁTI-t bízta meg „a megyén belül gazdaságföldrajzi fekvéséből és közlekedésföldrajzi helyzetéből eredően jó adottságokkal rendelkező Záhony–Kisvárdai térsége regionális rendezési terv elkészítésével”.⁸ Nem a meglévő adottságok rögzítéséről van szó, hanem az azt kiaknázó, hosszú távra szóló jó terv készítéséről.

A MÁV és a megyei vezetés között ellentét fogalmazódott meg. A megye nem mondott le arról, hogy beleszóljon a záhonyi folyamatokba. A MÁV nem akarta feladni foglalkoztatási monopóliumát a térségben, míg a megye korlátozni akarta a MÁV egyeduralmát több más jellegű ipari beruházással, illetve Záhonyt be akarta illeszteni a megyei települések alá-fölé rendeltségi rendszerébe.

A megye szorgalmazta volna:

– több szállítási eszközre alapuló közlekedési-raktározási csomópont létrejöttét Záhony térségében;

– a térségben lebonyolódó áruforgalomra épülő ipari létesítmények anyagi és személyi feltételeinek biztosítását;

– a termelői infrastruktúra fejlesztését, az ipartelepítésre kijelölt területek műszaki felkészítését az ipar fogadására (ipari parkok létrehozásával).

Ez szöges ellentétben állt a MÁV érdekeivel, sőt jelentősen csökkentette volna érdekérvényesítő erejét, csak egy lett volna az egyenlők között. Az iparfejlesztés maga után vont a lakosság számának növekedését, a munkavállalók egyoldalú függőségének megszűnését. A Záhony–Kisvárdai térségre elfogadott rendezési terv erősen korlátozta volna a MÁV szabadságát a különböző beruházások megvalósításában, már nemcsak az átrakás igényeit kellett volna figyelembe venni, hanem a rendezési terv előírásait, és engedélyeztetni az illetékes tanácsi szervvel.

A terv egyértelműen megfogalmazza, hogy Kisvárdai a középfokú központ, Záhony részleges középfokú központ. A Kálnoki Kis Sándor (VÁTI-igazgató) által vezetett tervkészítők valójában nem Záhonyt kívánták fejleszteni, hanem Záhony rovására Kisvárdát. „A Szovjetunióból bejövő nyersanyagra alapozva Kisvárdán nyílik lehetőség ipari bázis létrehozására, s itt a munkaerő-feltételek is egyelőre adottak. Így Záhony–Kisvárdai sajátos együttessé fejlődhet, amelynek Kisvárdai lenne a központja. Fejlődését szerepköre is megalapozza.”⁹ Ezt a programot sem az országos, sem a záhonyi MÁV-vezetés nem tudta elfogadni. A program elutasítása kivívta a máig tartó Kisvárdai–Záhonyi ellentétet. Kisvárdai vezetése mélyen megsértődött a visszautasításon.

A terv 1979 áprilisában készült el, 2119/76. törzsszámon. Megvalósítására lépések nem történtek, mert a MÁV előbb lépett, mint a közigazgatás, és kiemelte Záhonyt a

MÁV Debreceni Igazgatóságának hatásköréből: 1980-ban önálló üzemigazgatóságként a MÁV Vezérgazgatóság közvetlen hatáskörébe vonta.

A Szabolcs-Szatmár megyei pártvezetés látva, hogy az ágazati érdekeken valószínűleg megbukik a megyei érdekérvényesítés, levette napirendről a záhonyi kérdést, és okulva a térségfejlesztési terv bukásából, változtatott korábbi álláspontján. Tudomásul vette, hogy Záhony vasutas település, és felhasználva az országos vasúti vezetés érdekeit, Záhony várossá válását, vagyis a település közigazgatási erősödését kezdte felépíteni. Ez a terv már a helyi vasúti vezetők rokonszenvét is elnyerte, mert ez együtt járt a lakóterület szolgáltatási színvonalának emelkedésével is. A helyzet sajátossága, hogy a település közszolgáltatási fejlesztésének költségeit döntő mértékben a vasút fedezte.

A kormány 1978. decemberi ülése végre kimondta, hogy Záhony vasúti átrakó, és Záhony település kiemelt fontosságú. A döntés azonban állami szinten nem járt automatikusan a költségek biztosításával, ezért a MÁV kénytelen volt belső forrásait más területekről átcsoportosítani (fejlesztések leállítása, elhalasztása az ország más területein).

A szervezetenként önálló záhonyi átrakókörzet megalakulása újabb hatásköri, érdekérvényesítési problémákat okozott.¹⁰

A második kísérlet

Ez a terv 1991-ben merült fel másodszer. Az elgondolás kifejezetten a záhonyi adottságokra épített. A létesítéssel kapcsolatos tanulmányokat még a Boross-kormány rendelte el, de a konkrét létesítés már a Horn-kormány idején történt.

Záhony kényeszerű árumegállító és átrakóállomás, ahol a szállítmányokat át kell rakodni, vagy a nyomtáv váltás miatt le kell cserélni a vasúti kocsik alvázait. A kelet-közép-európai és a FÁK-országok gazdaságának fizetéseképtelenné válásával, valamint a rendszerváltás utáni kormányok döntései alapján a záhonyi térség gazdaságában jelentős visszaesés következett be. Megkérdőjelezték Záhony szükségességét (elsősorban politikai okok miatt, pedig nem szovjet igényen alapult az átrakó létesítése), de a teljes felszámolását nem kezdeményezték. Magyarország 1990 és 1994 közötti közlekedéspolitikájának köszönhetően, a tranzitszállításokban részt vevő vállalkozások elfordultak Záhonytól és a vasúttól, részben közútra terelték a forgalmat, részben más vasútvonalakat választottak. A forgalmat azóta sem sikerült visszacsábítani. A szállítás és a hozzá kapcsolódó logisztikai tevékenységek súlyos kapacitáskihasználatlansággal küzdöttek. Amíg a záhonyi átrakóban az átrakás volumene a maximális kapacitás 25%-ára esett vissza, addig a közúti szállítás megnövekedése miatt 20 km hosszú kamionsor alakult ki éveken keresztül a közúti határátkelőnél.

1990-ben a kormány kihelyezett ülést tartott Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, ugyanis a megye helyzete, az örökölt társadalmi-gazdasági elmaradottsága és a rendszerváltás következtében, az 1990-es évek elejére egyre növekvő foglalkoztatottsági és szociális válsággal súlyosbodott. A kormány, tapasztalva korábbi döntéseinek következményét, 1014/1994. (III. 4.) sz. határozatával döntött Záhony és térsége gazdasági

fejlesztésének előkészítéséről, kiemelve, hogy a terület külkereskedelmi szempontból fontos, és alkalmassá kell tenni a kereskedelmi-gazdasági kapcsolatokat elősegítő tevékenységre.

A kormány a záhonyi térségben, amely mintegy „hídfőállás” Ukrajna és az északkelet-európai területek felé, a nemzetközi gyakorlat szerinti különleges gazdasági övezet, illetve az Európában használatos megnevezéssel, vállalkozási övezet kialakítására tett javaslatot. Záhony akkori polgármesterének aktív közreműködésével megindult a záhonyi projekt megvalósítása. (Miközben a város vezetése mindent megtesz, hogy a rendszerváltás utáni visszaesést ellensúlyozza, addig a MÁV átrakójának vezetői 1992 augusztusában tanulmánytervet készítettek *Záhony, mint a területe vett csapi vám szabad terület műszaki-gazdasági háttere* címmel. A terv lényege, hogy Záhonyban ne jöjjön létre olyan szervezet, amely a vasút felett irányít, a vasúti átrakó tevékenységét pedig a csapi igényeknek vetné alá.)

Az 1994-es határozatot még az MDF-kormány, az 1995-ös határozatot a záhonyi övezet létesítéséről már az MSZP–SZDSZ-kormány fogadta el.¹¹ A kormányhatározat:

– Az 1. pontja hozta létre a vállalkozási övezetet. Bár a korábbi szakmai anyagok egy szűkebb övezet kijelölését javasolták, amely kizárólag a Záhony körzetéhez közvetlenül kapcsolódó településekre terjedt volna ki, a határozattervezet az övezet határait Záhony–Dombrád–Kisvárdá–Vásárosnamény–Beregsurány által határolt területre jelölte ki. A határokat a befektetői mozgástér nyitásával, illetve Nyíregyháza kapcsolódási lehetőségének megerősítésével indokolták, de a valóságos indok az volt, hogy elkerüljék az M3-as autópálya barabási nyomvonalának megváltoztatását, illetve politikai okai voltak, mert így az övezet területe két országgyűlési körzetre terjedt ki.

– A 2. pont felhatalmazása alapján az MBFB megalapította az övezetet működtető kft.-t. A vállalkozási övezetet működtető szervezet nyíregyházi székhellyel jött létre. Munkatársai nemcsak a záhonyi programot, hanem a nyíregyházi ipari park megvalósítását is irányították. Elképzelésük szerint Záhony és térsége esetében egy logisztikai központ létrehozása lenne a cél, amely egyszerre szolgálná a szállítás és a kereskedelem fejlesztését, míg Nyíregyházán ipari, termelői beruházások valósulnának meg. (1975-ben az ipari beruházásokat Kisvárdára tervezték, az is megbukott.) A 2/a pont szerint megalakult koordinációs bizottság feladata az volt, hogy előkészítse a kormány részére a kapcsolódó törvényekre és más jogszabályokra vonatkozó módosítási javaslatot. (A kidolgozott javaslatok sohasem kerültek a kormány elé, a tárcák akadályozása és érdekérvényesítési küzdelmei miatt.)¹²

– A 4. pont a gazdasági kedvezményrendszer kidolgozását tartalmazta. Bár a területfejlesztésről és -rendezéséről szóló 1996. évi XXI. törvény alapján a vállalkozási övezetek gazdálkodási és kedvezményrendszerét törvényben kell szabályozni, ez a törvény 2016-ig nem került a parlament elé.

– A külföldi termelőberuházások megvalósításának elősegítése a minisztériumok részéről. Sohasem készült ilyen terv.

– 7. pont: a MÁV-val való együttműködést úgy értelmezték, hogy a MÁV belépett az övezetet működtető kft-be. A MÁV részéről többször történt kezdeményezés, hogy

a kft.-t teljes egészében átvegye. A MÁV a MASPED részvételét megakadályozta, és egy felügyelőbizottsági tag helyet kapott”.¹³

– A 8. pont alapozta meg, hogy a PHARE–TACIS-program keretében megépüljön a csap–záhonyi új Tisza-híd és az újjáépített közúti határátkelő. A közlekedési tárca az új híd építését megakadályozta, helyette a régi híd felújítása történt meg, hogy a beruházás ne zavarja az M3-as barabási terveit. (A híd 2009-től ismét felújításra szorul.)

– 10. pont: Az együttműködésről szóló ukrán–magyar szerződés pontját sohasem hajtották végre.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei országgyűlési képviselőcsoport véleményében hangsúlyozta, hogy: „A koordinációs bizottság vezetője a feladatot nem képes hatékonyan ellátni, mert nem köztisztviselő, nem terhelhető a felelősséggel, és nem lehet felelősségre vonni. Az övezet határait ki kell szélesíteni az M3-as miatt. A megyei önkormányzat és a helyi önkormányzatok álláspontját nem akceptálja.” (A képviselőcsoport vezetője dr. Veres János későbbi pénzügyminiszter volt.)

A Miniszterelnöki Hivatal Területfejlesztési Államtitkársága azt az álláspontot alakította ki, hogy: „Az övezet létrehozásának kidolgozásához szükséges háttérrel a jövőben az általa létrehozandó Projekt Iroda tudja biztosítani. Az MBFB által létrehozott kft. a jövőben az övezeten belül egyik ipari park létrehozását, illetve a logisztikai központ kialakításával kapcsolatos részprojekt kidolgozását és megvalósítását végezhetné.”¹⁴

A vállalalkozási övezetet létrehozó kormányhatározat előírta a tapasztalatok összegzését, a Pénzügyminisztérium feladata lett volna a vállalalkozási övezetekre vonatkozó kedvezményeket nyújtó pénzügyi törvény megalkotása, e törvény azonban a mai napig nem született meg. A tárcák együttműködése az övezet érdekében nem valósult meg. Az együttműködésről így ír Kóródi József 2000-ben: „A vállalalkozási övezetekben működő ipari parkok és inkubátorházak program a Gazdasági Minisztérium hatáskörébe tartozik. Az e földrajzi és gazdasági környezethez tartozó vállalalkozási övezetekkel azonban a minisztérium nem foglalkozik, ugyanis az az FVM kompetenciájába tartozik, nem érzékelhető az, hogy a vállalalkozási övezetek fejlesztése kormányzati szinten prioritást élvezne.”

A megyei önkormányzati politikusok ellenérdekeltek a programmal szemben. Ennek oka a magyar támogatási rendszer. A megye a hátrányos helyzetű települések után kapja a területfejlesztési támogatást a központi költségvetésből, amelyet a megyei vezetés használ fel saját megyéjén belül. Mennél több minél hátrányosabb helyzetű település van a megyében, annál nagyobb összeg fölött rendelkezik a megyei vezetés. A megyei vezetésnek úgy kell egy jól működő szabad vállalalkozási zóna, mint púp a hátára. Nem elég, hogy a kormány átnyúl a feje felett (vállalkozási övezetet csak a kormány létesíthet hátrányos helyzetű térségekben a korábban említett 1996. évi törvény szerint), de még a rendelkezésére álló szétosztható pénz is jelentősen csökken, minél eredményesebb az övezet működése. Egy szép napon arra ébredhetnek, hogy a megye minimális területén bekövetkezett fejlődés hatására, a hátrányos helyzetű megyéből úgynevezett fejlett megye lett, támogatást nem kap, elveszik tőle a megyében keletkezett haszon egy részét, és más megye fejlesztésére fordítják.

A megyei ipari-gazdasági kamarai vezetés ellentmondásos helyzetbe került a záhonyi övezet megvalósításával kapcsolatban. Minden eszközzel el akarta érni, hogy a program nélküle ne folytatódjon. A megyei vállalkozók (főként a nyíregyházi és kisvárdai térségben működők) félték az övezet hatásaitól (csökken a munkaerő-kínálat, magasabb bérek, konkurenciaharc, új vállalkozások esetleges kedvezőbb helyzete).

A vállalkozási övezetet mint területfejlesztési programot Záhony és térségére dolgozták ki.¹⁵ Az egyedüliséget biztosító gazdasági alapot az európai és az orosz vasúti nyomtáv eltérése adta. A tevékenységhez szükséges szakképzett munkaerő rendelkezésre állt. A kormány létrehozta a működtető szervezetet, biztosította az induláshoz szükséges pénzügyi fedezetet. Nem biztosította azonban a területet és a törvényi szabályozást. A kormány az 1998-as választások előtt még további övezeteket létesített az ország különböző pontján. A hatalomra kerülő új kormány pedig még 3 újabb övezetet hozott létre.¹⁶

Egyetlen övezet létesítését sem készítették elő olyan szinten, mint a záhonyit. Az övezet működéséhez szükséges törvénytervezetek 1998 tavaszára elkészültek, de a választások miatt már nem kerültek a parlament elé. Jellemző, hogy ettől kezdve, akihez került az övezetek kormányzati felügyelete, új tervekkel rendel, lecserélte a munkákban addig részt vett személyeket, és úgy tett, mintha semmi előzménye sem lett volna az övezetek létesítésének.

A harmadik kísérlet

2007-ben új – a korábbi kísérletek, tervek teljes figyelmen kívül hagyásával – programtervezet készült a záhonyi vállalkozási övezet létrehozására. (A többről a terv nem rendelkezik.) Az előterjesztés nem veszi figyelembe az EK Szerződés 87. cikkelyét, a területfejlesztési törvényt, a záhonyi vállalkozási övezetre vonatkozó kormányzati intézkedéseket, az övezetre készült számtalan tanulmányt. Azt a megtevesztő álláspontot erősíti, hogy itt egy új programról van szó. Nem rendelkezik az eddigi folyamatok lezárásáról, folytatásáról, módosításáról. A záhonyi program irányítását megkettőzi úgy, hogy nem rendelkezik a korábban létrehozott Záhony és Térsége Fejlesztési Kft. sorsáról. Így lett egy 1995-ben a záhonyi térség fejlesztésére alapított, az RFH Zrt. felügyelete alatt tevékenykedő kft., és egy 2007-ben a záhonyi térség fejlesztésére létrehozott miniszterelnöki biztos, szintén az RFH Zrt. koordinációjában.

A miniszterelnöki biztos hivatala létrejött. Vezetésével a már az 1979-es programmal megbukott személyt bízták meg. Az új elképzelés alapján az átrakás „marad” Záhonyban, az ipari beruházás helyszíne Nyíregyháza. Ez ugyanúgy életképtelen terv, mint az 1979-es.

Sajnos azt nem mondhatjuk, hogy nem történt semmi ez idő alatt.

Szintén a fenti rendeletben döntöttek a fényeslitkei ipari park létrehozásáról. A terület kiválasztása és felvásárlása ellentmondásos. A Miniszterelnöki Hivatal megrendelésére 2004-ben tanulmányterv készült a záhonyi térségre, egy európai szintű, a 21. század elvárásainak megfelelő stratégiai logisztikai raktárbázis megvalósítására.¹⁷ A tanulmányterv 6 lehetséges területet vizsgált meg ipari park céljára. Alkalmassági

szempontból a fényeslitkei terület kapta a legrosszabb minősítést (megközelíthetőség, infrastruktúra-ellátás, fejlesztések bekerülési összege). Az ipari park kialakításához Közép-Európa legmodernebb rendező pályaudvarát verték brutálisan szét, mely felért egy gazdasági bűncselekménnyel. (Így csak egy rendező pályaudvar maradt a térségben.) Bejelentették a Komoró–Fényeslitke tiszai hajókikötő megvalósítását. Nem történt semmi.

A 2013-ban szinte az egész ország területére meghirdetett, különleges vállalkozási övezeteket létesítő programban sem hivatkoztak az előzményekre. A záhonyi vállalkozási övezet működtetésére létrehozott irányító szervezet (Záhony és Térsége Fejlesztési Kft.) a mai napig működik, pedig a jogalap 2006-ban megszűnt.

AZ EURÓPAI GYAKORLAT

Az Európai Unióban nagyon sok sikeresen működő vállalkozási övezet létezik, a fejlett országokban is. Mindegyik övezetben alapfeltétel, hogy az üzem/gyár alapításához szükséges alap-infrastruktúrát a fogadó ország biztosítja. (Ha a kormányzat több magyarországi helyszínen vállalkozási övezetet létesít, akkor állami pénzen a térség teljes út- és vasúthálózatát, a légi forgalmat, a vízi közlekedést, a csatorna- és az ivóvízhálózatot, az információs csatornákat, az átképzési rendszert az övezet megnyitása pillanatában biztosítani kell. Alapfeltétel, hogy minden munkavállaló – a takarítónő és a segédmunkás is – beszéljen angolul.) Ez akkora összeg, hogy több évtizednyi, az ország teljes területére jutó fejlesztési forrást leköt.

Egy másik hatalmas probléma, hogy az ország milyen kedvezményeket biztosít a vállalkozók számára az övezetben. Mennyi a szükséges és elégséges mérték? Első kérdésként mindjárt az adókedvezmény témája kerül elő. Fel sem merül a döntéshozókban, hogy az adókedvezmény csak azok számára kedvezmény, akik fizetnek adót, akik nyereségesek. Kezdő vállalkozásnak ez semmit nem jelent! Annál többet jelent a bérleti díj vagy például a közszolgáltatások díja. Csakhogy, ha a csatornahasználatért kevesebbet fizet a vállalkozó, mint a tényleges ára, akkor a kieső összeget valakinek vissza kell téríteni a csatorna fenntartója, üzemeltetője felé.

Azt gondolom, hogy a legnagyobb probléma – nemzetközi szinten – az lesz, hogy a kedvezményrendszer hogyan felel meg az EU-követelményeknek. A belpolitikában pedig az, hogy az övezetben nyújtott kedvezményeket törvényben kell rögzíteni, és azokat normatív alapon kell biztosítani. Szóba sem jöhet olyan megfogalmazás, hogy: adható, részesülhet; csak úgy szólhat a törvény: ha ennek az előírásnak megfelelsz, akkor ez jár. Nem véletlen, hogy az 1996. évi területfejlesztési és rendezési törvényben szereplő előírásnak, „a vállalkozási övezetekben nyújtható kedvezményeket törvényben kell rögzíteni”, a mai napig egyetlen parlament sem tett eleget.

Ha a kormány elindítja a zónákat, akkor nem finnyáskodhat, hogy melyik ország milyen vállalkozója telepszik le Magyarországon, ha betartja a törvényeket. Ugyanaz a kedvezmény jár az amerikai vállalkozónak, mint az iráninak, vagy a vietnaminak, belorusznak. Nincs mérlegelési lehetőség! A nemzetközi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy az állam által befektetett pénz 10-15 év után kezd el megtérülni, addig

csak kiadást, esetleg nullszaldót jelent. (A korábbi kormányzatoknak 10 övezetre sem volt fedezetük, vajon most lesz?) A különleges vállalkozási övezeteket 20-25 évre hozzák létre, és garanciát adnak a betelepülőknek arra az esetre, ha az övezetet hamarabb megszüntetnék, illetve ha az övezet kedvezményrendszere a betelepülőkre nézve hátrányosan megváltozik. Ez kizárja, hogy négyévente, az országgyűlési választásokat követően megváltozzanak a különleges vállalkozási övezetek működési feltételei. A vállalkozások biztonságban végezhetik tevékenységüket, a betelepüléskor meghatározott ideig. (A magyar minisztériumi apparátus sohasem szerette ezt a programot, mert ezzel minden esetben külön kell foglalkozni, eltér a megszokottól, az átlagtól. Nem lehet besorolni a jelenlegi pályázati rendszerbe. Sőt, minden egyes zónának külön fejlesztési programokat kell kidolgozni, egyetértésben a zónát üzemeltető állami szervezettel, a helyi vállalkozókkal, figyelembe véve a helyi sajátosságokat.)

Kormányzati irányítás

Külön figyelmet érdemel a különleges vállalkozási övezetek kormányzati felügyelete, irányítása. Az Európai Unió országaiban nincs külön önálló tárcához kötve a területfejlesztés irányítása. Általában a miniszterelnöki hivatalt vezető minisztériumhoz vagy komplex gazdasági tárcához – amely magában foglalja a gazdaság különböző területeit – telepítik. Ennek oka, hogy egy különleges vállalkozási övezet létesítésekor több feltételt egyszerre, egy időben kell biztosítani, és ez nem minden esetben egyezik meg a különböző tárcák egyedi gazdaságfejlesztési területi vagy komplex elképzeléseivel. A különleges vállalkozási övezet létesítése komplex területfejlesztési program, felöleli az ipartelepítéstől, az infrastruktúra fejlesztésén át az oktatás fejlesztéséig az egész folyamatot. Ugyanakkor – jellemzően a közép- és kelet-európai országokban – ágazati fejlesztéspolitiká folyik. Ha egy ország különleges vállalkozási övezetet létesít, akkor az ágazati fejlesztési pénzek jelentős részét a komplex kormányzati fejlesztési programra kell fordítania, és csak a maradék összeget fordíthatja sajátos ágazati érdekei megvalósítására. Egy különleges vállalkozási övezet esetében a felmerülő igényeket azonnal ki kell elégíteni, különben a vállalkozás áttelepül egy környező ország övezetébe, ahol hamarabb vagy olcsóbban kielégítik igényeit. Azt nem lehet előre tudni, hogy mikor milyen vállalat települ be az övezetbe, de a betelepüléssel egy időben számára is biztosítani kell a kedvezményes feltételeket. Azok lehetnek szakképesítés, bérlakás, kórházi ellátás, légszennyezésmérés stb. Arra nem lehet hivatkozni, hogy csak későbbre tervezzük a pályázat kiírását.

Hol létesíthető vállalkozási övezet?

Alapvető kérdés, lehet-e bárhol különleges vállalkozási övezetet létesíteni? A válasz: sajnos nem. Kell, hogy az adott térségnek legyen valamilyen egyedi gazdasági adottsága, amely különlegessé teszi, teheti az adott országban vagy tágabb, határon átnyúló térségben. Ennek olyan valóságos gazdasági adottságnak kell lennie, amelyre

vállalkozásokat lehet építeni. Az állami kedvezményrendszernek ezt az adottságot kell felerősítenie, nemzetközileg is egyedi szintre emelve. (Magyarország és Közép-Európa közlekedési adottságai alapján, az országban megalapozottan egy, maximum két ipari-gazdasági övezet megvalósítására van lehetőség.)

Adókedvezmények kérdése

Elsőként merül fel az adókedvezmények kérdése (főként a magyar állami szerveknél). Az adókedvezmény a kezdő betelepülő vállalkozások esetében nem jelent semmit. Jelentős kedvezményt csak a nyereséges és már adót fizető vállalkozásoknak jelent. Az amerikai és a brit tapasztalatok alapján megerősíthető, hogy már a régebben nyereségesen működő vállalkozások esetében sem az adott adókedvezmény a vonzó a vállalkozások számára. Sokkal meghatározóbbak a termelés feltételeit megkönnyítő háttér szolgáltatások színvonala, elérési lehetősége. Vagyis a betelepülő vállalkozásoknak sokkal jelentősebb támogatást biztosít a kedvező bérleti díj, a munkavállalók szükséges szakképzettségének biztosítása, a termeléshez szükséges infrastruktúra kedvezményes biztosítása, az amortizáció kedvezményes elszámolása stb.

1. táblázat: Kedvezmények az Európai Unióban és az USA-ban, valamint a Magyarországon javasolt kedvezmények

Kedvezmény	Egyesült Királyság	Spanyolország	USA	Franciaország	Belgium	Magyarországra javasolt
Adóhitel (állami adókra)						
Vámmentesség az importált tőkejavakra (állószerkezőkre)		x				x
Tőketámogatás		x				
Adómentesség a vállalati nyereségadó alól				x	x	
A kamat és osztalék kivihető					x	x
Beruházási kedvezmények	x					x
Adómentesség a helyi vagyonszálló alól	x					
Adómentesség egyéb helyi adók alól		x		x		
Munkabérhitel			x			
Elteljesítés a működési, munkavállalási engedély számterjesztéséről					x	
Adómentesség a külföldi állampolgárok jövedelemadója alól					x	x

Kedvezmény	Egyesült Királyság	Spanyolország	USA	Franciaország	Belgium	Magyarországra javasolt
Beruházási alap			x			x
Garantált kötvény az ipari fejlesztéshez			x			
Adónövekmény finanszírozása			x			
Visszatérítendő hitelek			x			x
Projektalapú támogatás		x				x
Könnyebb engedélyezési eljárások	x					x
Működési támogatás az övezetek részére	x	x		x	x	x

Forrás: VÁTI-VÖSZ, 2008. szeptember 10.

A különleges vállalkozási övezeteket működtető szervezet

A különleges vállalkozási övezet létrehozása és működtetése nem egyszerű feladat. Egyszerre kell kedvezményeket nyújtani a betelepülő vállalkozásoknak, miközben meg kell felelni a versenysemlegesség előírásának. Úgy kell előnyös helyzetbe hozni egy adott térséget, hogy közben nem kerülhet hátrányos helyzetbe fejlettebb térség. A különleges vállalkozási övezetek létrehozására, majd működtetésére minden országban a kormány az alapító jogszabályban (kormányrendelet) működtető nonprofit szervezetet hoz létre. A szervezet feladata: az övezet működtetése, a tevékenységek végzéséhez szükséges infrastruktúra kiépítése és – szükség esetén – bővítése; a vállalkozók igényeinek közvetítése a hatóságok és szolgáltatóintézmények felé; kapcsolattartás a kormányzat és a vállalkozók között; a hatáskörébe tartozó ellenőrzések elvégzése. A szervezet feladata továbbá az övezet irányítása, fejlesztése, a betelepülés bonyolítása (egyablakos ügyintézés), a kiegészítő szolgáltatások biztosítása, kapcsolattartás a kormányzat és a vállalkozások között. A működtető szervezet sajátos területfejlesztési feladatot lát el a különleges vállalkozási övezetek térségében, a zavartalan tevékenység érdekében:

- lakótelep, lakópark építése, építtetése a helyi önkormányzat területén;
- oktatási centrum, inkubátorház létrehozása, működtetése;
- közüzemi szolgáltatások biztosítása;
- térségi infrastruktúra fejlesztése;
- egészségügyi, kulturális és szociális intézmények támogatása;
- kapcsolattartás a regionális felsőfokú oktatási és egyéb szervezetekkel;
- pályázatok előkészítése, egyeztetése és megvalósítás.

A fentiekén kívül feladata még a vállalkozások érdekei alapján a szükséges állami és önkormányzati fejlesztések kezdeményezése, esetleg részvétel a kivitelezésben.

Fontos kérdés, hogy a korábban már betelepült vállalkozók és a helyi önkormányzat milyen szerepet kap, kaphat a működtető szervezetben. Meddig engedi a kormány érvényesülni a versenysemlegességet, és mikor avatkozik be ismét, de most már védelmi jelleggel az általa a különleges vállalkozási övezet létrehozásával elindított gazdasági folyamatokba? Megvédik-e a már működő helyi vállalkozókat a hivatlan versenytársaktól, akik csak a kedvezményért települnek be az övezetbe, és a kedvezmények kihasználásával olcsóbban termelnek, mint a már működő helyiek? Van-e beleszólási lehetősége a helyi önkormányzatnak, hogy az illetékességi területére milyen vállalkozás települ, vagy csak el kell viselnie, akárki jön is? Tiltakozhat-e a helyi önkormányzat bármilyen zárt rendszerű hulladékfeldolgozó létesítése ellen, ha a különleges vállalkozási övezetek működését szabályozó törvény nem tiltja?

A helyi önkormányzatok feladata a különleges vállalkozási övezetek létesítésekor

Ha a kormány létesíti a különleges gazdasági övezeteket, akkor van-e feladata, joga, lehetősége beleszólni a létesítésbe a helyi önkormányzatnak? Milyen egyéb feladata van a helyi önkormányzatnak? A létesítést követően az önkormányzatokat is érintő fejlesztésekben részvételi joga, lehetősége van-e a helyi önkormányzatnak? Egy különleges vállalkozási övezet lehet, hogy csak egy önkormányzat területén létesül, van-e joga ennek az önkormányzatnak a térségében létező többi önkormányzattal szemben külön jogokat, kedvezményeket követelni? Háttérbe szoríthatja-e a többi önkormányzat érdekét csak azért, mert földrajzilag jobb helyzetben van? Saját érdekeire hivatkozva tönkretelheti-e egy önkormányzat egy térség jövőjét? Ki, mikor és hol határozza meg, hogy a különleges vállalkozási övezet különböző háttér- és kiegészítő intézményei, egységei melyik önkormányzat területén létesüljenek? Adózik-e a különleges vállalkozási övezetet működtető szervezet, vagy nem, és ha igen, melyik önkormányzatnak? Van-e joga helyi adót kivetni a különleges vállalkozási övezetre a helyi önkormányzatnak, vagy joggal elvárható az önmérséklet, de akkor hol a haszna a helyi önkormányzatnak? (Az európai gyakorlat szerint a vállalkozási övezetbe betelepülő vállalkozások nem fizetnek helyi adót.) Ezek a kérdések minden földrészben felmerültek, és minden földrészben más válaszokat adtak rá.

Az ázsiai típusú övezetekben az önkormányzatoknak nincs beleszólási lehetősége a létesítési programba, viszont a helyi önkormányzat a különböző – a különleges vállalkozási övezet kiszolgálását ellátó – szolgáltatásokban való részvételhez állami támogatást kap, és ezt mint saját erőt viszi az üzemeltető vállalkozásokba.

Az amerikai típusú övezetek létesítésénél a helyi önkormányzat a helyszín kijelölésében vesz részt, de a működtetésre nincs különösebb ráhatása. A különleges vállalkozási övezetben működő vállalkozások a szolgáltatások igénybevételéért fizetnek.

Az európai típusú övezetek esetében az övezet helyszínének kijelölése kormányzati jogkör. Az önkormányzatok az eredményes működtetés biztosításához szükséges oktatási és szociális-egészségügyi háttér biztosításában vesznek, vehetnek részt. (Természetesen nem csorbítva az önkormányzati hatósági engedélyezési jogkört.)

EGY VÁLLALKOZÁSI ÖVEZET LÉTESÍTÉSE ÉRDEKÉBEN
SZÜKSÉGES LÉPÉSEK

1. A Shannoni Különleges Vállalkozási Övezet Fejlesztési Ügynökség intézményei közül nemzetközi jelentőségre tett szert a különleges vállalkozási övezetek létrehozását és működését oktató bentlakásos iskola. A különleges gazdasági övezet létesítését megelőzően, a majdani működtető szervezet munkatársait, illetve az illetékes állami irányító szerv alkalmazottjait beiskolázták erre az oktatásra. Ez így volt a közép- és kelet-európai országokban is, kivéve Magyarországot.¹⁸

2. A program megkezdése előtt el kell fogadnia a parlamentnek a különleges vállalkozási övezetek működéséről és gazdálkodásáról szóló törvényt, valamint ki kell jelölni az övezet határait. Ezt követheti az alap-infrastruktúra kiépítése. (Az illetékes minisztérium mind a mai napig, tévesen az Európai Unió versenysemlegességi előírásaira hivatkozva, megtagadta a különleges vállalkozási övezetek kedvezményrendszeréről szóló törvénytervezet beterjesztését.)

3. Az európai uniós gyakorlat szerint a támogatáshoz a különleges vállalkozási övezet úgy jut, hogy az illetékes minisztérium – minden évben – kiírja a vállalkozási övezetekre vonatkozó célelőirányzati pályázatot. Ezt követően az övezetet működtető szervezet képviselői (a betelepült vállalkozások igényeit figyelembe véve) a kormányzat illetékeseivel megtárgyalják, hogy az adott különleges vállalkozási övezetben milyen fejlesztések nélkülözhetetlenek, melyeket támogatnak saját forrásból a vállalkozók vagy a működtető szervezet. Ha a fejlesztés az önkormányzatokat is érinti, akkor őket is bevonják a tárgyalásokba.

4. Egy különleges vállalkozási övezet létrehozása komplex kormányzati támogatást igényel. Ez azt jelenti, hogy a különböző ágazati minisztériumok fejlesztési lehetőségeik jelentős részét a különleges vállalkozási övezetekbe betelepülő vállalkozások igényeinek kielégítésére kell hogy fordítsák, csak a fennmaradó fedezetet fordíthatják sajátos céljaik megvalósítására. Ha a vállalkozások kéréseit nem teljesítik, azok rövid időn belül átmennek egy környező országbeli másik gazdasági övezetbe. Ilyen igények lehetnek: út, infrastruktúra, lakótelep, oktatás, kórházi különleges osztály létesítése, munkavállalókat érintő előírások stb.

5. Az alapvető feltétel, hogy egy magyarországi különleges vállalkozási övezetben beszéljenek a munkavállalók angolul, és ismerjék a cirill betűket. Minden esetben rendelkezniük kell a szükséges és az elégséges ismeretekkel (se többel, se kevesebbel). A kormányzat feladata, hogy biztosítsa a vállalkozók igényeinek megfelelő létszámú és felkészültségű munkaerőt a megfelelő időpontban. (Ehhez az oktatási központokban, valóságosan és nem virtuálisan, rendelkezésre kell állni az oktatáshoz szükséges tárgyi eszközöknek.)

6. Ahány alkalommal felmerült a vállalkozási övezet létesítése, mindig volt jelentkező a megépítésére és üzemeltetésére (mint kereskedelmi-logisztikai vállalkozás). A cél világos volt. Megszerezni egy raktárt, és lefölni a kelet–nyugati kereskedelem hasznát. Na, ez nem megy! Egy különleges vállalkozási övezetben minden szereplő saját magának raktároz, saját magának látja el a logisztikai tevékenységet, saját maga

termel. Senkinek sincs szüksége a közvetítő kereskedelemre. A vállalkozási övezetet működtető szervezet csak állami tulajdonú – versenysemleges – nonprofit szervezet lehet, melynek feladata az övezetbe betelepülő vállalkozások működési feltételeinek és igényeinek minőségi kiszolgálása, az útépitéstől a szakképzett munkaerő biztosításáig.

7. A szabad vállalkozási övezet területén és térségében szigorú és rendszeres vám-, adó- és mindenfajta egyéb gazdasági tevékenység ellenőrzése folyik. Aki vét a szabályok ellen, azonnal az övezeten kívül találja magát.

8. A szabad vállalkozási övezet a vonzáskörzetében lévő felsőoktatási és szakoktatási intézménnyel szoros kapcsolatban áll (tanulmányok készítése, duális képzés, szakemberképzés). Arra képeznek, amire szükség van, és akkor, amikor szükség van.

A fentiek alapján érthető: a szabad gazdasági övezet nem néhány raktár, hanem összehangolt, minimum 20–25 éves, állami irányítás és ellenőrzés mellett megvalósuló térségi, hatását tekintve az egész országra kiterjedő, gazdasági-humánpolitikai fejlesztési program.

JEGYZETEK

- ¹ A szerző kutatási területe a regionális gazdaság és politika logisztikai összefüggései. A tanulmány megírásához korábbi tanulmányait is felhasználta. Lásd Tibor Bajor: *Záhony Free Enterprise Zone*. In: World Export Processing Zone Association Conference Wien 1996. April 14–16. Ed.: Richard L. Bolin, The Flagstaff Institute, 1998, 21–28 o.; Uő: *Vállalkozási övezetek*. Ma & Holnap, 2001/5., 36–37 o.; Uő: *Úti jelentés: Belorusszia*. MEH, Budapest, 2005.; Uő: *Felbred-e a tetszhalott? A záhonyi különleges gazdasági övezet története és lehetséges jövője*. In: Polarizáció – függőség – krízis. Szerk.: Nagy Erika, Nagy Gábor, MTA KRTK RKI ATO Békéscsabai Csoport, Budapest–Békéscsaba, 2014, 230–242. o.; Uő – Egri Imre: *Three borders, one question*. In: Magyar Logisztikai Évkönyv 2011. Magyar Logisztikai Egyesület, Budapest, 2010.
- ² Az 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről.
- ³ Martin Lockett: *China's special Economic Zones*. Journal of General Management, 1987/3.
- ⁴ Bajor Tibor: *Úti jelentés a kínai különleges gazdasági övezetekben tett látogatásról X. Európa Rt.*, Budapest, 1999.
- ⁵ Barry M. Rubin – Craig M. Richards: *A Transatlantic Comparison of Enterprise Zone Impacts: The British and the American Experience*. Economic Development Quarterly, 1992, Vol. 6, No. 4., 431–443. o.
- ⁶ *A vállalkozási övezetek szerepe a területfejlesztésben*. Terra Stúdió Kft., Budapest, 2000.
- ⁷ Feljegyzés dr. Galambos Károly elnökhelyettes úr részére. MEH Nemzeti Területfejlesztési Hivatal, dr. Nyikos Györgyi főosztályvezető, Budapest, 2003. november 24.
- ⁸ *Záhony–Kisvárdai térsége regionális rendezési tervének kimunkálását megalapozó előtanulmány I.* VÁTI, Budapest, 1975. szeptember 17.
- ⁹ Uo.
- ¹⁰ Bajor Tibor: *Záhony, a vasút és a vasúti átrakó*. Doktori disszertáció, Pécsi Tudományegyetem, 2010.
- ¹¹ 1046/1995. (VI. 13.) kormányhatározat Záhony és térsége gazdasági fejlesztését elősegítő intézkedésekről.
- ¹² *A Záhony Vállalkozási Övezet Üzleti Konceptiója*. Magyar Beruházási és Fejlesztési Bank Rt., Budapest, 1995.
- ¹³ Emlékeztető 1995. szeptember 19-én a MÁV Rt. Vezérigazgatóságán. Budapest, Andrásy út 73–75. alatt.
- ¹⁴ A Miniszterelnöki Hivatal feljegyzései Horn Gyula miniszterelnök úr számára. MEH, Budapest, 1995.
- ¹⁵ 1046/1995. (VI. 13.) kormányhatározat..., i. m.
- ¹⁶ Az egyes vállalkozási övezetek kijelöléséről a következő kormányrendeletek rendelkeztek: 195/1996.

- (XII. 19.) Korm. rendelet a Záhony és Térsége Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 52/1998. (III. 27.) Korm. rendelet az Ózd–Putnok–Észak-Hevesi Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 53/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a Zempléni Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 54/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a Barcsi Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 55/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a Bihari Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 56/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a Mohácsi Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 57/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a Salgótarján–Bátonyterenye Térsége Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 58/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a Makó és Térsége Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 5/1999. (I. 18.) Korm. rendelet a Kunmadaras és Térsége Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 6/1999. (I. 18.) Korm. rendelet a Békés Megyei Vállalkozási Övezet kijelöléséről; 7/1999. (I. 18.) Korm. rendelet a Zalai Regionális – Lenti központú – Vállalkozási Övezet kijelöléséről.
- ¹⁷ *A Záhonyban létesítendő logisztikai és raktárbázis megvalósíthatósági tanulmánya.* BHZ Baumeister Kft. I.I.H.H. Consulting Kft., Budapest. 2004. február 28.
- ¹⁸ 2004-ben a MEH tanulmányutat szervezett a különleges vállalkozási övezetek működésével érintett ágazati minisztériumok számára Shannonba. Az indulás előtt az összes érintett minisztérium lemondta az utazást, munkatársai elfoglaltságára hivatkozva. MEH-irattár.

TOVÁBBI FELHASZNÁLT IRODALOM

- Dupka György: *A Kárpátalja szabad gazdasági övezet.* Napi Jogász, 2001/7., 36–38 o.
- Duty-free territory at Csap.* Technical-economic study, Scientific Research Institute in Economics of the Ukrainian Monastery of Economy, Kyiv, 1992.
- Előterjesztés a vállalkozási övezetek létrehozására és működésére.* Környezetvédelmi és területfejlesztési miniszter, Budapest, 1996.
- Erdősi Ferenc: *A transzeurópai hálózatok hatása a területi fejlődésre.* Tér és Társadalom, 1998/3., 27–50. o.
- Érsek Tibor: *Tanulmányút Kínában.* Úti jelentés, 2002.
- Ferrexport/Vorsklasteel vállalat beruházásához kapcsolódó ipari terület kialakításának koncepciója.* Záhony és Térsége Fejlesztési Kft., 2006.
- Claude Heurteaux: *Les Zones D'enterprise.* Kézirat, Budapest, 1992.
- Gazdasági feltételrendszer teljes elemzése, valamint részletes piacanálízis elkészítése a Záhonyi térségben létrehozandó logisztikai raktárbázisra vonatkozóan. A létrehozandó logisztikai raktárbázis gazdasági hatása a térségre.* I.I.H.H. Consulting, 2004.
- Kozák Tamás: *A MÁV Cargo szerepe és jelentősége a záhonyi térség fejlesztésében.* www.integratorforum.hu
- Közigazgatás-politikai vitairat II. Feljegyzés a kistérségek továbbfejlesztésének lehetséges irányairól.* MEH Közigazgatás és Területpolitikai Államtitkárság, Budapest, 2001.
- Közlekedésfejlesztési és logisztikai program a Záhony és térsége vállalkozási övezetben.* Excellence Rt., Budapest, 2001.
- Ruttkay Éva: *Gazdasági zónák: mítosz vagy tényleges lehetőség a területfejlesztésben?* Comitatus, 1994/7., 18–29. o.
- Sub-Committee on Integration, Sub-Committee on Enterprising.* Regional Development: Partnership and Co-Operation, Bajor Tibor, Sofia, Bulgária, 15–16. May 2000. National Assembly of Bulgaria, East-West Parliamentary Practice Project, 2000, 49–51 o.
- Tájékoztató a vállalkozói övezetek jelenlegi helyzetéről és problémáiról.* Magyar Országgyűlés Területfejlesztési Bizottsága, Vállalkozási Övezetek Munkacsoport, Budapest, 2000.
- Tanulmány a Záhony vállalkozási övezet létesítésének gazdasági vonzatairól.* Műhely Kft., Budapest, 1995.
- Technical Assistance to the Co-ordination Committee for the proposed Záhony Enterprise Zone.* Scottish Development Overseas, 1995.
- Technical Assistance to the Co-ordination Committee for the proposed Záhony Enterprise Zone Hungary.* Lancashire Enterprises, 1995.
- Úti jelentés.* Tanulmányút Tarnobrzegi különleges gazdasági övezetbe, 2004. október 12–15.
- A vállalkozási övezetek és innovációs centrumok kialakításának, helykijelölésének, működtetésének metodikája.* Terra Stúdió Kft., Budapest, 1998.
- Vállalkozási övezetek Magyarországon.* Megakom Kft., Sátoraljaújhely, 1999.

Bajor Tibor – Központ helyett periféria

Záhony Special Economic Zone. Záhony, Hungary Submitted Jointly by Shannon Development, Ireland and Fere Consultants. Paris, 1996.

Záhony és térsége vállalkozási övezet közléptávú fejlesztési stratégiája. Megakom Stratégiai Tanácsadó Iroda, Nyíregyháza, 2004.

Záhony és térségének átfogó logisztikai fejlesztési programját megalapozó megvalósíthatósági tanulmány előkészítése. Nyíregyházi Főiskola – Megakom Kft. – Investment Zrt., Nyíregyháza–Budapest, 2006.

A Záhonyi logisztikai szolgáltató központ, Euro Kapu Kft. területén történő megvalósítási koncepciójának kidolgozása. Közlekedéstudományi Intézet Rt. Közlekedésszervezési Fejlesztési és Logisztikai Tagozat, Budapest, 2002. <http://www.shannonchamber.ie/about/about-shannon/shannon-for-business/shannon-free-zone/>. (Letöltés: 2016. január 25.)